

WOORDENBOEK VAN DE VLAAMSE DIALEKTEN

UNIVERSITEIT GENT
Seminarie voor Vlaamse Dialektologie
Blandijnberg 2
9000 Gent
(tel : 091/64.40.79 of 64.40.81)

Vragenlijst 59
juli 1992

GEWASSEN - ALGEMEEN;
ZAAIEN, PLANTEN

Beste medewerker/ster,

Deze vragenlijst moet dienen voor een dialektwoordenboek.

Wilt u er dus zorg voor dragen dat u steeds woorden geeft die in uw dialekt gebruikelijk waren of zijn. Tracht de dialektuitspraak zo goed mogelijk weer te geven. Maak u echter geen zorgen als dat soms moeilijk blijkt te zijn. Elke aanduiding, hoe onvolmaakt ook, is welkom.

Heel wat zaken en handelingen waarnaar hier geïnformeerd wordt, zijn al lang niet meer in gebruik. Probeer zo mogelijk bij gewezen landbouwers of landbouwarbeiders daarover wat te weten te komen. Wees echter niet ontmoedigd als dat niet lukt.

Anderzijds zou u ons zeer helpen indien u ons zou wijzen op voorwerpen, handelingen of gewoonten die wij over het hoofd hebben gezien. Opmerkingen en dialektwoorden kan u altijd op een apart blad bijvoegen.

Mogen wij u vragen de lijst in te vullen voor slechts één plaats en niet voor een hele streek? Geef dan de dorpsnaam op van voor de gemeentefusies. U vult dus bijvoorbeeld in voor Zeveneken, gemeente Lochristi of voor Kemmel, gemeente Heuvelland of Hoek, gemeente Terneuzen. Bij voorbaat dank.

Om portkosten te sparen vragen we u alleen het antwoordformulier in te vullen en terug te sturen. De vragen zelf kunt u behouden.

Wilt u er goed op letten dat de nummers van de antwoorden overeenkomen met die van de vragen.

I. GEWASSEN ALGEMEEN

Hoe noemt u in uw dialekt :

- gewassen die op het veld groeien in het algemeen? b.v. in het zinnetje: De/het. . . . staan/staat heel schoon.
- gewassen die in de lente gezaaid worden maar geen graangewas zijn, b.v. aardappelen, bieten, bonen, erwten, enz.
- gewassen die graan voortbrengen?
- de opbrengst van een gewas dat volgroeid is en geoogst kan worden? b.v. Ik heb dit jaar twee gehad van die akker. (note, vrome,...)
- Als op eenzelfde akker twee gewassen per jaar geoogst worden, hoe noemt u dan het tweede gewas dat in het najaar gezaaid wordt?
- Hoe noemt u een gewas dat het voorgaande jaar op een akker stond en dat nu tussen het gewas van dit jaar weer opschiet? b.v. Dat is slecht koren; de ... slaat erdoor. (moere,...)
- Hoe zegt u in uw dialekt: soort, ras? b.v. Dit jaar heb ik tarwe van een slecht gezaaid, ze zal weinig opbrengen. (artsoen, artjoen, soort,...)

2.

Men zaaide vroeger wel eens twee gewassen tegelijk, b.v. klaver tussen vlas of haver. De klaver of dergelijke kwam slechts tot volle wasdom na de oogst van het vlas of de haver. Hoe noemt u in dat geval :

8. het voornaamste gewas dat het eerst geoogst wordt en tijdens de groei het andere overdekt ? (*dekvrucht, ...*)
9. het tweede gewas dat tussen het andere gewas groeit en pas na de oogst van het eerste ten volle uitgroeit ? (*rijgoed, vrome, ...*)
10. een gewas, een plant die abnormaal veel vertakt, b.v. bij bieten of wortelen ? (*spruitelaar, sprietelaar, ...*)
11. een plant waarvan de stengels langs de grond kruipen ?
12. een plant die een struik vormt ?
13. het uitstruiken van graangewas, vooral gezegd van tarwe. Om dit beter worden van de struik te bevorderen werd vroeger in de lente de wintertarwe eens extra geëgd. (*katelen, ...*)
14. een plant die langs stokken, rijzen of draad omhoog klimt ?
15. een plant die in de bloeiperiode bloemen draagt ?

II. PLANTONDERDELEN

Hoe noemt u :

16. het deel van een plant dat in de grond zit, de wortel ?
17. alle wortels samen van een plant ?
(Gelieve bij de vorige twee vragen de uitspraak zo goed mogelijk weer te geven.)
18. Kent u verschillende benamingen voor het wortelgedeelte van een plant naargelang van de plant ? Geef voorbeelden.
19. Hoe heet de knol van ajuin of look of van bepaalde hierop gelijkende bloembollen ?
20. het geheel van de fijne, haarvormige worteltjes van b.v. prei of ajuin of dergelijke planten.
21. een uit een zaad uitspruitende kiem die het begin is van de stengel van een plant ? (*hemelscheut, -schoot, ...*)
22. een uit een zaad uitspruitende kiem die het begin is van de wortel van een plant ? (*wortelscheut, aardschoot, ...*)
23. het eerste plantje, vaak met twee kleine blaadjes, dat vanuit een zaad komt en uit de aarde naar boven priemt.
24. een zijwaarts uitschietende stengel die een nieuwe plant zal vormen ? (*uitloper, uitloperling, ...*)
25. de rechtopstaande stengel van een plant in het algemeen ?
26. de dikke stengel van opschietende planten, zoals koolzaad, bieten, aardappels, tabak, ... ? (*staal, stabiel, ...*)
27. een lange, dunne stengel, b.v. van vlas, lang gras ? (*splete, herel, ...*)

28. de stengel van een graangewas ?
29. de slanke, kronkelende stengel van planten die zich rond andere slingeren, zoals klimmerwten, klimbonen, hop, enz.?
30. het blad van een plant in het algemeen ?
31. een lang en smal blad van planten zoals tarwe, maïs, prei, lis, enz. ? (*femeling, veme, feme, fimme, lint, lis, lisling,...*)
32. het gehele gebladerte van een laag of struikvormig gewas zoals aardappelen, bonen, rapen ? (*groeze, kruid, loof, gelent,...*)
33. een groepje stengels of takjes en bladeren die aan de grond uit dezelfde wortel voortkomen ? (*hut, huttel, bus, struik,...*)
34. een groep van bijeenstaande gewassen (die niet uit dezelfde stam voortkomen) ? b.v. De klaver staat niet overal even dik, hier en daar staat er een ... (*hul, hoop,...*)
35. het sap dat zich in een plant bevindt. b.v. Die plant is dood, er zit geen ... meer in.

Hoe noemt u de volgende onderdelen van een graanplant :

36. de knoop in een graanstengel of in een gelijkaardige stengel ?
37. het deel van een stengel dat zich tussen twee knopen bevindt ?
38. het bovenste deel van een graanplant waarin zich de korrels bevinden ? (*aar, aal, aawe,...*)
39. een neerbuigende aar ?
40. het neerbuigen van de aren ?
41. de tros bloemen of zaadhuisjes die aan dunne stengeltjes neerhangen, zoals men ziet bij hop en haver ?
42. een van de stekels aan de aar van graangewassen, zoals gerst, rogge en sommige tarwesorten ? (*assel, asseling, baard, baore, echel, neggel, naald,...*)
43. alle stekels samen van een aar ?
44. een graankorrel ?
45. een rij graankorrels op een aar ? (*rebbe, reke, ...*)
46. een groepje graankorrels van een aar ? (*knevel, schakel,...*)
47. alle beschermblaadjes rond een graankorrel ?
48. een van de beschermblaadjes rond een graankorrel ?
49. een graankorrel die zich na het dorsen nog in de beschermblaadjes bevindt ? (*schoei, krinse,...*)
50. de snede of inkeping die zich aan de zijde van elk graankorreltje (zeer duidelijk bij tarwe) bevindt ? (*kim,...*)

4.

III. TEELT ALGEMEEN

Hoe zegt u in uw dialekt :

51. een gewas voortbrengen, het doen groeien en het verzorgen ? b.v. Die boer tarwe op die akker. (*winnen, opdoen, verbouwen, kweken, boeren, ...*)
52. de daad van het voortbrengen van gewassen ? b.v. ... van suikerbieten brengt in deze streek veel op.

Hoe noemt u :

53. het geheel van de handelingen om een akker te bemesten, beploegen, eggen en vervolgens te beplanten of bezaaien ? b.v. Volgende week zal hij gedaan hebben met zijn akkers te ... (*benoten, bedrichen, betuimelen, bezeelen, bebouwen, ...*)
54. door een sterke bemesting een gewas zeer vlug doen groeien ? (*opjagen, ...*)
55. een plant kruisen, ze laten bevruchten door een andere soort of een ander ras ?
56. een vrucht goed verzorgen zodat ze goed groeit ? b.v. Die tabak groeit welig, maar we ... hem ook goed. (*ajieren, ...*)

Hoe zegt u in uw dialekt :

57. van een gewas dat alle resten ervan volledig uit de grond verdwenen zijn ? b.v. Die man heeft daar wat gezaaid dat in geen 25 jaar zal... zijn. (*uitlanden, ...*)
58. ervoor zorgen dat de uiteinden van de akker die aan de straatkant gelegen zijn, schonere vruchten dragen dan in het midden van de akker, en dit voor het oog van de voorbijgangers ? (*endboeren, ...*)
59. Hoe noemt men zulke gewassen ? (*wedumaarsvruchten, ...*)

IV. ZAAIEN ALGEMEEN

60. Wat is de algemene naam voor datgene wat men over het land uitstrooit en waaruit nieuwe planten zullen groeien ? b.v. De oogst is mislukt; 'k heb slecht ... gehad dit jaar .
61. het zaad dat bestemd is om graangewassen voort te brengen ?
62. het zaad dat bestemd is om andere gewassen zoals bieten, cichorei, enz. voort te brengen ?
63. zaad afkomstig van de eigen oogst ?
64. zaad dat van een gespecialiseerde zaadkwekerij komt ?
65. Hoe zegt u : zaad uitstrooien op een akker ? b.v. Na het ploegen en eggen is het nu tijd om te ...
66. Hoe noemt u de handeling van het zaaien ? b.v. Het is goed weer voor de/het ... (*zaai, zaait, ...*)

Hoe noemt u :

67. iemand die zaait ?
68. een handvol zaad ? Als een boer met de hand zaait, neemt hij telkens een ... zaad en strooit dat uit.

69. één korreltje waaruit een nieuwe plant kan groeien ?
70. de totale hoeveelheid zaad die men nodig heeft om zijn akkers te bezaaien ? b.v.
Hebt ge uw ... al gekocht ?
71. de tijd van het jaar waarin gezaaid wordt, in het algemeen ?
72. de tijd van zaaien in de lente ?
73. de tijd van zaaien in het najaar ?
74. Hoe zegt u het zaad ontsmetten om ziektekiemen te bestrijden ?
75. Hoe noemde u het blauwe scheikundige poeder, waarmee men vroeger zaaigoed ontsmette ?
76. het poeder dat men vroeger in de apotheek haalde om het zaaigraan te ontsmetten ?
Het was een kant en klare mengeling . (*musschegoed*,...)
77. het produkt waarmee het zaaigraan in sommige gevallen bespoten werd om het te ontsmetten
78. Kent u nog andere ontsmettingsmiddelen waarmee het zaad eertijds ontsmet werd ? b.v.
een mengeling van ongebluste kalk met gier ? Beschrijf en benoem a.u.b.
79. Vroeger werden aan het zaad wel eens zaken toegevoegd omdat men geloofde dat die de
groei zouden bevorderen. Kent u dit gebruik ? Wat was het en hoe noemde u dat wat
bij u aan het zaad werd toegevoegd ?
80. Hoe heet in uw dialect de handelaar bij wie de zaden gekocht worden ?

V. WIJZEN VAN ZAAIEN

Hoe zegt u in uw dialect :

81. met de hand zaad uitstrooien op de akker (in tegenstelling tot met de zaaimachine) ?
82. met de zaaimachine zaad uitstrooien op de akker ? (*inrijden, indoen, semoren*,...)
83. zaaien terwijl men rond de akker gaat ?
84. zaaien terwijl men de akker op en af gaat ?
85. de zaden wijd van elkaar zaaien ?
86. de zaden dicht bijeen zaaien ?
87. het zaad met een handvol tegelijk uitstrooien op de akker ? (dit deed men voor graan-
gewassen.)
88. het zaad spaarzaam uitstrooien op de akker ? (dit deed men voor fijnere zaden zoals
b.v. vlas en rapen.) Het zaad wordt niet met de volle hand maar tussen duim en vingers
vastgenomen .
89. Fijn zaad als vlas of kool- of raapzaad vermengen met meststofkorrels of zand of
zemelen om het daarmee samen uit te zaaien, ofwel met de hand ofwel met de zaaimachine.
90. het mengsel van zand of zemelen met zulk fijn zaad ?
91. zaaien met een zekere regelmaat ? Iedere keer als men de (rechter- of linker)voet
vooruitzet, werpt men een handvol zaad uit.

6.

Hoe noemt u :

92. een zaaiende beweging met de arm ? (*zaadworp, smete,...*)
93. de strook van de akker die men in één keer bezaait terwijl men van de ene zijde naar de andere gaat ?
94. de stok die als baken op het einde van het veld gezet wordt en waarop de zaaier zich richt bij het gaan ?
95. het zaad ongelijkmatig over de akker uitstrooien zodat bij het opkomen van het gewas strepen ontstaan ?
96. twee of meer verschillende gewassen door elkaar zaaien op dezelfde akker ? Deze gewassen werden tegelijk geoogst, meestal om er voedergraan uit te oogsten.
97. plaatselijk nog wat zaad bijstrooien op een akker die al gezaaid is, als men ziet dat men te dun of te onregelmatig gezaaid heeft of een plek vergeten heeft ? (*lappen, tappen, verdikken,...*)
98. zaaien op ongemest land ? (*blind zaaien, baarvoets zaaien,...*)
99. een akker waarop het gewas slecht schiet of te dun staat opnieuw (dus een tweede maal) bezaaien ?
100. een akker na de oogst onmiddellijk (half)diep omploegen en bezaaien of beplanten (zonder te stoppelen) ? (*vroemen, vuilvoren,...*)
101. Vroeger was men het gewoon om op een akker elk jaar een ander gewas te kweken. Op rijke, goed gemeste grond (b.v. een gescheurde weide) kon men echter wel eens twee jaar na elkaar hetzelfde gewas zaaien. Hoe noemt u dan het tweede gewas dat gewonnen wordt ? (b.v. in de zin : 't Is maar in rijke grond dat men een goede ... kan winnen. (*verkoorminge, tweede koren,...*))
102. een ander gewas zaaien of planten op een akker dan het jaar voordien ?
103. de grond uitputten door er voortdurend hetzelfde gewas op te zaaien ?
104. een akker bezaaien met graan of zaad dat van een andere boer of teler of van een andere streek komt ?
105. dat wat gezaaid is ? b.v. De vogels pikken een deel vanop.

Hoe zegt u :

106. het zaad bedekken door middel van een hark ?
107. het zaad bedekken door middel van een eg ?
108. het zaad bedekken door middel van een spade ? Dit werd vroeger wel gedaan bij de beddenbouw. Men bedekte het bezaaide bed door met een spade aarde uit de voor over het bed te strooien. (*zeeuwen, bezeuwen,...*)
109. Hoe noemt u een akker die bezaaid is ?
110. Hoe zegt u van een akker dat hij bezaaid is ? b.v. In de zin : Van de week moet mijn land zijn.

VI. ZAAIGEREEDSCHAP

Hoe noemt u in uw dialect :

111. het grote doek (in wit linnen) dat de zaaier aanbindt en waarin hij het zaad draagt dat hij uitstrooit ?

112. de bak die de zaaier met een riem om de hals draagt en waarin het zaad zich bevindt dat hij uitstrooit ?

Maakt u een onderscheid in benaming tussen de ouderwetse houten bak en de nieuwere zinken bak ? Zo ja, hoe noemt u dan

113. de ouderwetse houten bak ? (zie afb. 113)

114. de metalen (zinken) bak die veelal schotelvormig is ? (zie afb. 114)

115. Hoe noemde u de (biezen) korf (met hengsel) waarin de zaaier het zaad droeg dat hij uitstrooide ? (zie afb. 115)

116. Werden bij u nog andere voorwerpen gebruikt om met de hand te zaaien ? Zo ja, welke en hoe noemt u die in het dialect ?

Hoe noemt u :

117. het zaaiwerktuig dat op de heup of de rug gedragen werd en gebruikt werd om zaad gelijkmatig te verspreiden. Het bestond uit een zaaijak met een zak erbovenop. Onderaan bevond zich een regelbare gleuf waardoor het zaad neerviel op een schotelvormig schaalpje dat in vakjes verdeeld was. Met een strijkstok en een touw (zie afb. 117a), later ook met een draaistang (zie afb. 117b) werd het schaalpje aan het draaien gebracht. (zaaijool, zaaijer,...)

118. het kleine zaaiwerktuig dat voortgeduwd en soms ook voortgetrokken werd door een persoon en gebruikt werd om bieten, wortelen, bonen, enz. in rijen te zaaien ? (Men zaaide er één, soms ook twee rijen tegelijk mee). (zie afb. 118)

119. het werktuig dat voortgeduwd of voortgetrokken werd door één persoon en dat speciaal gebruikt werd om klaver te zaaien ? Soms was het op een kruiwagen gemonteerd. Het bestaat uit een langwerpige bak, waarin borsteltjes draaien die het fijne zaad dicht bij de grond door gaatjes stoten.

120. het werktuig dat voortgetrokken werd door één persoon en dat speciaal gebruikt werd om rapen te zaaien ? Op een lange as tussen twee wielen stonden een viertal zaadbakjes die het fijne zaad door kleine gaatjes lieten vallen

121. het vierwielig werktuig dat door één of meer paarden wordt voortgetrokken en dat gebruikt wordt om te zaaien ?

Kende u verschillende namen voor :

122. de oude houten versie die niet of moeilijk bestuurbaar was ? (zie afb. 122)

123. de jongere versie met één of twee bestuurbare voorwielen ? (zie afb. 123)

124. het werktuig dat door een traktor wordt voortgetrokken en dat gebruikt wordt om te zaaien ?

125. de machine die gebruikt wordt voor het zaaien van voorbewerkt of éénkiemig zaad ? Die machine zorgt voor een regelmatige verdeling van het zaad in de rij zodat men later niet veel werk meer heeft om het gewas te dunnen. Bovendien is op die machine dikwijls een sproeitoestel gebouwd zodat de akker onmiddellijk na het zaaien tegen onkruid besproeid wordt. (precisiezaaimachine,...)

8.

Hoe noemt u de volgende onderdelen van :

A. een (paarden) zaaaimachine :

- 126. het voorstel met twee kleine wielen waardoor de machine kan draaien ? (zie afb. 123 a)
- 127. de lange houten of ijzeren stang die vooraan verbonden is aan het stuurmechanisme en die naar achteren over de zaadbak loopt ? De man die achter de machine loopt kan zo het paard en de machine tegelijk sturen. (zie afb. 123 b)
- 128. de lange bak op de machine waarin het zaad zich bevindt ? (zie afb. 123 c)
- 129. de as die zich in de bak bevindt en die zorgt voor een regelmatige toevoer van het zaad naar het zaaimechanisme ? (zie afb. 129 a)

Kennt u benamingen voor het mechanisme dat de verdeling van het zaad regelt : (zie afb. 129 b)

130. als het een as met borsteltjes is ?

131. als het een as met lepeltjes is ?

132. als het een as met een schroef van Archimedes is ?

133. de schuif die meer open of toe gezet kan worden om de graantoevoer te regelen (zie afb. 129 c)

134. een van de buizen onderaan de zaaaimachine waardoor het zaad naar beneden valt ? (zie afb. 129 d)

135. het onderdeel onderaan de buis dat een voor in de grond trekt en waarlangs het zaad in de pas getrokken voor wordt gebracht ? (zie afb. 129 e)

B. van een zaaaimachine aan een traktor :

136. Aan elke zijde van de zaaaimachine bevindt zich een in de lengte verstelbare staaf waaraan een schijf bevestigd is. (zie afb. 136 a). Hoe noemt u die staaf met schijf die gebruikt wordt om aan te duiden waar men in het terugkeren met de traktor moet rijden, zodat men geen stroken onbezaaid laat ?

137. Hoe noemt u de plank achteraan de zaaaimachine waarop iemand kan staan die controleert of alles goed verloopt ?

138. Kende u de centrifugaal-zaaaimachine zoals op afbeelding 136 ? Hoe werd ze genoemd ?

VII. PLANTEN OF POTEN ALGEMEEN

Hoe zegt u in uw dialect :

139. zaadje per zaadje in de grond leggen (in plaats van het zaad uit te strooien) ? Dit werd eertijds gedaan voor bieten, bonen, erwten, enz.

140. kleine plantjes (met de hand) in de grond zetten om daaruit grote planten te winnen ? Dit werd gedaan voor koolzaad, kolen, enz.

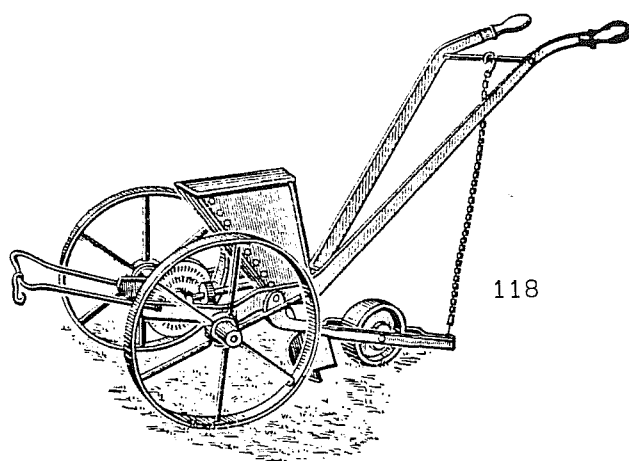
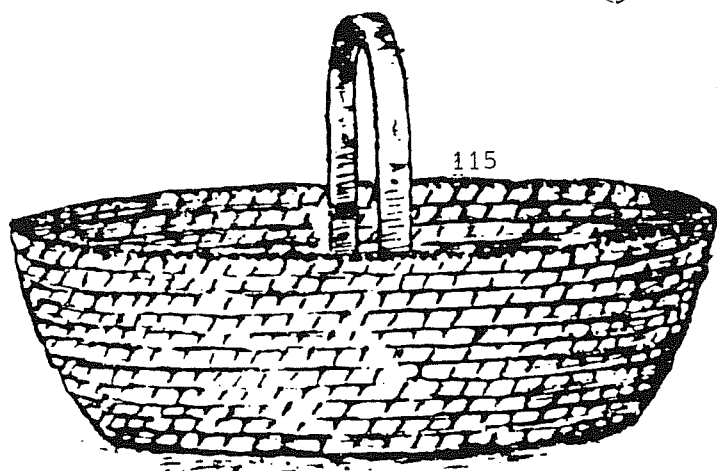
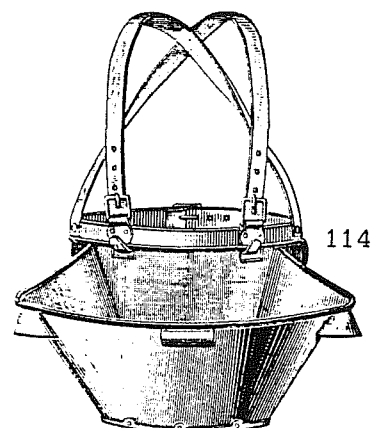
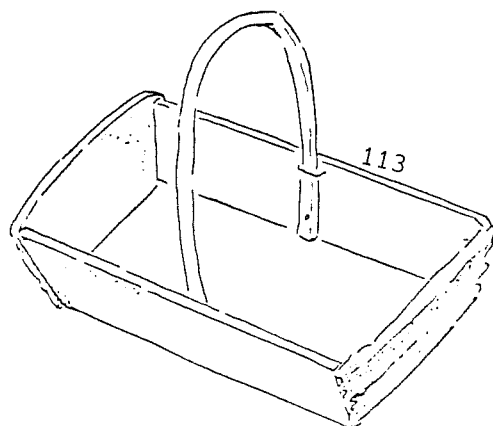
141. het zaad of de plantjes die dienen om zo in de grond ingelegd te worden ?

142. Om te planten of poten werden vroeger ook kleine voren of strepen gemaakt. Ze werden getrokken in één richting of in twee haaks op elkaar staande richtingen, zodat kruispunten ontstonden. Hoe heette de hark meteen aantal punten aan die men gebruikte om deze strepen te trekken. (zie afb. 142)

Hoe zegde men :

143. planten op de kruispunten van deze strepen ?
144. kleine voortjes hakken (kappen) om daar op regelmatige afstand plantgoed in te leggen ?
145. deze kleine voortjes na het planten weer dichthakken ?
146. de hak waarmee dit gedaan wordt ?
147. een gat in de grond gemaakt om er een zaad of plantje in te deponeren ?
148. dergelijke gaatjes in de grond maken ?
149. een stok met een handvat en één scherpe punt om dergelijke gaten te maken ?
150. een handvat met twee of meer scherpe punten om dergelijke plantgaten te maken ?
(zie afb. 150)
151. een schopje gebruikt bij het planten ?
152. het toestel waarmee een gat in de grond geboord wordt en tegelijk een plant in de grond wordt gezet. (zie afb. 152)
153. het lange touw dat men soms over de grond spant om recht te kunnen planten ?
154. het houtje waarop het touw opgerold is ? (zie afb. 154)
155. het houten of ijzeren pinnetje dat in de grond gestoken wordt ?
156. jonge gezaaide plantjes uit een pot, teil of bak in de volle grond overbrengen ?
157. koolplanten, tabaksplanten of dergelijke uitdoen waar ze dik staan en ze planten op plekken waar het gewas te dun staat ? (*vertafelen*)
158. een deel van een struik of plant dat weggenomen wordt om op een andere plaats te planten ? (*stekke, stekeling, pote,...*)
159. Hoe heet een stok of tak van een boom of struik die in de grond wordt geplant, om hem te laten opgroeien ?

(Gelieve de illustraties niet terug te sturen)

122

